

WIE IS HIJ TOCH ?

Serie Verzet en Overgave

Jezus lag te slapen - in de evangeliepassage die zojuist heeft geklonken, is dat misschien wel het opmerkelijkste zinnetje. Want in alle andere verhalen wordt daar nooit één woord aan besteed. Sterker nog, in zijn eigen parabels roept Jezus op tot grote wakkerheid, helderheid, waakzaamheid. Tot bewustzijn. Volg niet gewoontegedrag de oude regels op, als er pal voor je ogen iets gebeurt waarbij snel, aandachtig en zorgzaam handelen nodig is. Waar jij nodig bent. Met al je fouten, tekortkomingen, onhandigheden, onzekerheden, hoe goed je die misschien ook wist te verbergen, jarenlang. Zeker, wees trouw aan de regels, de wetten, aan wetmatigheden en logica, maar niet als een blinde slaapwandelaar. Denk met je hart, zoals de herder die zijn 99 schapen in de steek liet, om dat éne vermiste schaap te zoeken. Durf zulke absurde risico's aan. Niet omdat je rebels tegen de gevestigde orde wilt ingaan, niet omdat gevaarlijk leven een doel op zich zou moeten zijn, niet om het lot te tarten, zeker niet - maar omdat je nu weet van een ander koninkrijk, een geestelijke wereld, waar de liefde regeert. En die zou van je kunnen vragen dat je, al improviserend, in actie komt. Nu, hier, waar een ander mens, of het leven zelf, of deze aarde, de natuur, wordt uitgebuit, vernederd, lijdt of in de verdrukking raakt, wordt doodgezwegen. Loop daar niet aan voorbij, gehaast, plichtsgetrouw, van A naar B, maar houd halt en wees aanwezig, op de manier die de ander of de situatie van je vraagt. Al heb je geen idee waar je daden je zullen brengen, en of ze wel zin hebben, effect hebben, of ooit beloofd zullen worden.

Wakkerheid: Jezus sprak daar niet alleen over, hij leefde het vóór. En wanneer hij in de Hof van Olijven, na het laatste avondmaal en voordat hij wordt opgepakt, toch kort maar zeer hevig ten prooi is aan wanhoop, verdriet, en bemerkt dat de paar leerlingen die bij hem zijn in slaap zijn gevallen, stelt hij hen die vraag: 'Kunnen jullie dan niet één uur met mij waken?'

Maar in deze passage is het dus omgekeerd. De leerlingen zijn uiterst wakker en paraat op die boot aan de slag, de golven worden hoger, de boot zwenkt heen en weer, loopt vol water, dreigt te zinken, en Jezus ligt tegen een kussen aan, zo diep in slaap, dat hij moet worden gewekt. Dat alleen al is een wonder. Dat iemand in zo'n woeste storm, in een schommelende boot, zo rustig kan blijven liggen en niets lijkt te merken van wat er gaande is. Misschien had hij zelfs al natte voeten. Maar ook dat bemerkte hij niet. Had het spreken voor zo'n enorme menigte, kort ervoor, hem dan zo uitgeput? Dat kom je niet te weten. Wél dat Jezus meteen een vraag stelt: 'Waarom zijn jullie zo bang?' En daarop laat volgen: 'Wat is jullie geloof toch klein!' Een vraag dus, waarop hij geen antwoord verwacht. Een conclusie die hij trekt, een oordeel dat hij uitspreekt, zonder eerst eens even bij iedereen afzonderlijk gepolst te hebben wat er precies aan de hand is. Daar is ook geen tijd voor. Hij neemt het waar en stelt het vast. Vervolgens spreekt hij streng tegen het water en de wind, en de kalmte treedt in. Waarna de leerlingen elkaar de vraag stellen, een vraag die in de lucht blijft hangen: 'Wie is Hij toch?'

Wie is hij toch? Dat is een heel voorstelbare vraag. Een goede vraag. Een vraag die Jezus gedurende zijn korte leven regelmatig te horen kreeg, en zijn antwoorden zijn steeds anders. Afhankelijk van degene die de vraag stelt, ook dat, en soms ingekleed in beeldspraak die, als hij nu had geleefd en in interviews hetzelfde had gezegd, onmiddellijk voor ophef had gezorgd. *Stop eens met dat slimme, quasi mysterieuze, verhullende taalgebruik. Ontwijk de vraag niet telkens. Wat probeer je te verbergen? Wat mogen we kennelijk absoluut niet over je weten? Nou?!* De leerlingen op de boot zijn in deze scène misschien wel voorlopers van ons, westerse mensen anno 2020, die niet meer zo snel ergens radeloos van worden, maar wel van gebrekkige of mogelijk verdraaide of verzwegen informatie. We vrezen begoocheling, we vrezen ontgoocheling - ik denk omdat we met z'n allen zo gewend zijn aan dit informatietijdperk, aan het internet, aan Google, dat de gedachte dat bepaalde verschijnselen niet te verklaren zijn, dat leugens niet te ontmantelen zijn, dat ontwikkelingen niet te voorspellen zijn en dat sommige mensen een raadsel zijn en zullen blijven, ons enorm op de zenuwen werkt. Vergooglet als we zijn.

Duidelijkheid, helderheid, transparantie: ieder mens heeft er recht op. En voordat je ergens aan begint, of met iemand in zee gaat, is het verstandig om al veel te hebben nagetrokken, zodat je later niet voor onaangename verrassingen komt te staan. De briesende, kolkende storm op het water zou niet meer de grootste vrees zijn voor ons: de grootste vrees is dat één enkel mens door het uitspreken van een paar zinnetjes een einde aan de ellende kan maken, zonder daar een bedankje voor te vragen, zonder daar beroemd mee te willen worden, en eerst al: zonder ervoor te hebben doorgeleerd; een getrainde deskundige, die zich ook laat inhuren bij volgende keren, uiteraard tegen het vorstelijke honorarium dat zo'n uniek talent mag vragen. Bijvoorbeeld. Het kan niet anders, of er schuilt een adder onder het gras. En waarom leert hij het kunststukje niet ook aan anderen? Een eigen opleidingsinstituut, met vestigingen over de hele wereld, daar zijn duizenden levens mee te redden, ook toekomstige generaties, en voor hemzelf is het een handig verdienmodel. Gat in de markt. Maar nee.

Gezonde argwaan, gezond wantrouwen: ik ken het zelf ook, en ik kan er zelfs een beetje trots op zijn: Kijk mij eens de zelfstandige, kritische burger zijn die niet overal met open ogen intuït, die dóórvraagt, de kat uit de boom kijkt, die bij nieuwe uitvindingen en producten, of een fraaie nieuwe zienswijze, toch even pas op de plaats maakt en een paar mogelijke lange termijn scenario's nagaat: ja, maar, wát als nou blijkt dat...? En die argwaan ken ik misschien nog wel sterker ten aanzien van mezelf. Met welk motief doe ik dit eigenlijk? Ben ik wel zo eerlijk en oprecht als ik anderen voorspiegel? Integer, heet dat. Ik wil dolgraag integer zijn. What you see is what you get. Geen vuile handen maken. Aanspreekbaar zijn, aansprakelijk. Verantwoordelijk, bewust, waakzaam, wakker. Of ik hier altijd in slaag is een tweede.

Maar er is ook een moment, meestal onvoorzien, waarop een ander, of het leven zelf, me confronteert met doorgeslagen wantrouwen, met ongezonde achterdocht. En dat is zelden in situaties die op een negatieve, kwaadaardige manier bedreigend zijn, zoals dat bootje op open water, in de storm, al bijna aan het zinken. Het is veeleer daar waar ik een onwaarschijnlijke liefde ontmoet. Een kracht in een ander mens, die gul uitstroomt, die mij heelt waar ik niet eens wist dat ik pijn had, die mijn ogen en oren opent voor een andere werkelijkheid dan die waar ik geleidelijk gewend aan raakte. Die mijn verbeelding wekt, die me ontroert, die me laat lachen, die woeste wateren en onstuimige stormen met één woord bedwingt en dit alles zonder er iets voor terug te verlangen. Dat kan ik niet geloven. Dan zijn die stormen en onvoorziene tegenslagen eigenlijk nog simpeler te aanvaarden dan dít. Ik sputter zogenaamd intelligent tegen, stel mijn kritische vragen, analyseer wat er aan de hand is of zou kunnen zijn - kortom: mijn argwaan wordt één grote daad van verzet. Opdat ik me maar niet overgeef aan de overgave van de ander. De beste stuurman aan wal blijf, hakken in het zand. Desnoods nachtenlang slapeloos op de uitkijk staan. *Wie is hij toch? Wie is zij toch? Dit kán niet.*

Het is de omgekeerde wereld: over de onverwachtse storm op het meer, vragen de leerlingen zich niets af. Niet: 'Een kwartier geleden nog geen briesje, nog geen wolkje aan de hemel, en nu opeens dít, hoe kan dat?' Ook niet: 'We hebben net met zovelen zoveel nieuwe, bemoedigende, troostende, inspirerende woorden gehoord, en brood en vissen met elkaar gedeeld - en uitgerekend zoiets kostbaars wordt nu zo hardhandig teniet gedaan. Zou daar een verborgen bedoeling in schuilen? Is het een test, een beproeving? En waarom ligt Jezus daar zo onaangedaan te slapen?' Nee, voor die vragen is geen gelegenheid, het komt nu aan op stuurmanskunst en hozen, hozen. De vragen komen pas weer als de rust is teruggekeerd, en betreffen dan niet het natuurverschijnsel, maar degene die de rust bracht. Heel menselijk, dat wel. Het laat treffend, ook zoveel eeuwen na dato, zien hoe we keer op keer een rommeltje maken van verzet en overgave. Aan de eisen die de storm stelt, geven mensen zich meteen over, ze komen in actie, niks 'bezint eer gij begint', daar is geen tijd voor - terwijl de vrede die Jezus met één zinnetje brengt, aan de winden, de golven, aan de leerlingen, met een achterdochtige vraag wordt begroet. Ze durven het hem niet eens op de man te vragen, ze vragen het aan elkaar, ze vragen het zichzelf hardop af. Het valt nog mee, dat er geen complottheorie wordt bedacht. *Wie is hij toch?*

Als gezegd: ik herken dat bij mezelf. Acht jaar geleden ben ik intensief betrokken geraakt bij Syrië, destijds niet wetend dat de oorlog zo lang zou duren, en nog duurt, en zo van extreem dieptepunt naar dieptepunt zou blijven gaan, misschien nog wel voor jaren, voor decennia. Steeds beter ga ik begrijpen waarom het verstandiger was geweest om niet in dat bootje te stappen, en ik begrijp dus ook beter waarom anderen zeiden en zeggen: 'Het haalt niks uit, de situatie is zo complex, zoveel strijdende partijen, zoveel inmenging en invloeden van andere landen en belangen, en een dictator die zich nergens wat van aantrekt. Het was misschien: een al schuimende zee opvaren, overmoedig. En dan toch steeds schrikken van de stormen, de duistere, grillige, zuigende stromen daaronder. Het geweld, de verminkte lichamen, de gesmoorde kreten. Alle angstige aandacht van de wereld op IS gericht, stilte over de extreme gruwelijkheden van het Assadregime. Toch was en is dat te benoemen. Maar wat heb ik tot nu toe kunnen betekenen? Zo weinig, dat het verwaarloosbaar is. Zelfs een goed gevoel hield ik er nooit aan over. Had ik me niet veel beter moeten verdiepen, vooraf al? In de situatie zelf, in mijn motieven, in een plan van aanpak met duidelijke doelen op de korte en de lange termijn, om dan te zien dat zoiets in een oorlog als deze helemaal niet kán? Mission impossible. Er zijn nog genoeg andere goede doelen, en andere maatschappelijke kwesties om je aan te verbinden, om tijd, zorg en aandacht aan te schenken, en geld. Genoeg problemen die, al is het maar een fractie, te keren zijn door een verandering in levensstijl. Allemaal waar. In theorie.

Maar vanaf het moment dat ik aan boord stapte bij de Syriërs hier, die de idealen van de vreedzame revolutie ondersteunden, aanvankelijk om een verkennend rondje mee te varen, trof ik almaar mensen die zichzelf hadden aangeleerd om te kunnen slapen met het razende geweld om zich heen. Niet om dit in een droom te kunnen ontvluchten, niet omdat ze meenden dat hen toch niets zou overkomen, ook niet uit oververmoeidheid na jarenlange dictatuur, totale gehoorzaamheid, afluisterpraktijken, censuur, zelfs op vrije gedachten. Na het vertrouwd raken aan een klimaat van wantrouwen over en weer, leugens, propaganda, verdwijningen, gevangenschap, martelingen, beschietingen, bombardementen... Zelfs niet om bij te komen van hun vlucht. Wanneer ze even sliepen, of ontspanden, was dit om krachten op te doen voor al die keren dat anderen de verschrikkingen en onmacht niet meer aankonden: dan wilden ze uitgeslapen zijn, niet omdat ze het tij met een paar woorden konden keren - maar dan toch wél om hun mede-opvarenden rust, vertrouwen, moed en een groter geloof te schenken. In medemenselijkheid, in broederschap, zusterschap, geloofwaardige, waarachtige, oprechte mensenliefde.

Wie zijn die mensen toch? Die vraag, van de leerlingen van Jezus, heb ik mezelf de afgelopen jaren regelmatig gesteld. En nog. Wie is Mustafa, dat hij dit kan, dat hij dit blijft kunnen, dat hij midden in de storm toch nog mensen aan boord trekt, en voorkomt dat anderen elkaar er in woede, paniek of frustratie van af duwen? Wie is Aliaa? Wie is Zaher? Wie zijn Karam, en Majed, en Mohamad en Maj en Maaïke? Wie was Osama? Wie is Nour? Wie is Abduselam? Wie is Akram? Allemaal mensen die, op cruciale momenten, present waren, uitgeslagen, en de hoop, het geloof, de moed, de vrijheidszin en de liefde tot het handelen weer de centrale plek gaven: het kalme, lichte oog, of hart, in een inktzwarte storm, op bloedrood water. Terwijl ze toch al zoveel zagen, hoorden of aan den lijve ondervonden.

Verzet tegen onmenselijke oorlogen blijft nodig, al lijkt het nog steeds onbegonnen werk, uitzichtloos, en misschien wel zinloos. Maar ik heb inmiddels ook geleerd dat de kritische, gezond wantrouwige vragen uitsluitend de kwade krachten mogen gelden: dat die ontmanteld moeten blijven worden, dat alle gruwelijke misdaden aan het licht gebracht moeten worden, en namens de slachtoffers die niet meer kunnen spreken, genoemd en aangeklaagd en veroordeeld moeten worden. Maar dat het raadsel van die al bijzondere, veerkrachtige, heilzame mensen juist maar liever een raadsel blijft. Een mysterie. Een geheim. Het gaat misschien om een geheim wat ze in de slaap gegeven is, en waarvan ze de aard noch de herkomst zelf kennen. Het gaat, heel zeker, om een gave die hen soms zelf ook verbaast, en die ze niet kunnen perfectioneren, laat staan aan anderen kunnen leren, als een deskundige, professionele coach of therapeut. Geen leadership of mastership-training. Ze improviseren maar wat. Of gebruiken hun fantasie, hun creativiteit, om een klein, hartelijk koninkrijkje te scheppen wat er nog niet was en waar het rustig is, en groen, en waar de zon blijft schijnen.

Nee. De oorlog is daar nooit een tel minder gruwelijk door geworden. Het zijn twee werelden die schijnbaar naast elkaar bestaan. De één vraagt om openlijke verontwaardiging en verzet, maar dat verzet kan alleen duurzaam en vruchtbaar geboden worden door overgave aan de raadsels uit die andere wereld, zonder dóórvragen, zogenaamd verstandig en op je hoede. En dat is, hoe vreemd dat ook klinkt, het moeilijkste van de twee. Want storm en oorlog kun je zien, kun je voelen, tot in je botten. Ook als je er zelf geen overlevende van bent. Je kunt de mechanismen erachter begrijpen. En in het geval van door mensen aangerichte bloedbaden: de mogelijke drijfveren, zelfs de onbewuste.

Met liefde weet je het nog niet zo net. Is het wel echt? Kan ik er van op aan? Wordt er niet toch wat terugverlangd? Wordt mijn vertrouwen misbruikt? Wordt me zand in de ogen gestrooid? *Wie is hij toch? Wie zijn zij toch?* Maar in die ene tel waarin ik afzie van verder vragen, en mijn kritische argwaan offer, gebeurt het. Ik houd op kleingelovig en kleingeestig en kleinzielig kleinmenselijk te zijn en blij met huid en haar, met hart en handen omgevormd tot tijdgenoot, tot medemens. En kan misschien nog wel terug, maar wil dat niet eens meer. Hoeveel stormen er wellicht nog zullen volgen.

Om beurten staan er mensen bij de zeilen en aan het roer, die er voor zullen blijven zorgen dan geen rukwind of huizenhoge golf de droom van vrede van zovelen overspoelt en uitwist voor de eeuwigheid. Omdat ze uitgeslagen zijn, waar het op geloof aankomt. En ik probeer telkens bereid te zijn dit zonder twijfel of voorbehoud te geloven. Ook dat blijkt een daad. Een handeling. Dat had ik nooit ervaren als ik op een bank aan de kade de krant was blijven lezen en voor de zoveelste maal was verdronken in moedeloos makende slachtofferaantallen en verlamme prognoses en doemscenario's. Zonder iemand die mij plotseling bij de naam riep en me wenkte en de hand toestak. En dan kende ik nooit, helemaal nooit, die zware, en toch ook zo lichte, gelukkige vraag: *Wie is hij toch?* Iets waar je hooguit al doende achter komt. Door met hem, nee, met al die wonderbaarlijke raadsels mee te gaan. Ik had het voor onmogelijk gehouden. Mezelf, volkomen humorloos, voor realist versleten.

Désanne van Brederode

We lezen: Mattheus 8: 23-26 (De storm op het meer)

Désanne van Brederode is te bereiken via het LT: 'lt@dominicusamsterdam.nl' ('tav Désanne van Brederode')